

אכילת מצה על ידי אורחים בליל הסדר

אכילת מצה על ידי אורחים בליל הסדר

דין 'לכם' במצה

בליל הסדר נוהגים רבים להתארח אצל אחרים, ודנו הפוסקים בשאלה, כיצד יוצאים האורחים ידי חובת קיום מצות מצה, מכיון שהמצה אינה שלהם אלא של בעל הבית. אך בטרם יבוארו התשובות לשאלה זו, יש לברר את מקור לדין 'לכם' באכילת מצה, מה הם גדרי איסור אכילת מצה גזולה, והאם יוצאים ידי חובת מצות אכילת מצה, באכילת מצה שאולה.

א. בכל ימות השנה, יש לדון האם כאשר אורח סמוך על שולחן בעל הבית, נחשבים המאכלים המוגשים לו כשלו, או שהם נשארים בבעלות המארח, ולאורח יש רק 'היתר' לאכול מאכלים שאינם שלו.

והנה לדעת הר"ן בנדרים (לד, ב) המאכלים המוגשים לפני האורחים נשארים בבעלותו של בעל הבית, ולאורח ניתנת רשות לאכול אותם, אך הם אינם שלו [וכגון שאינו יכול לקדש בזה אשה]. דברי הר"ן נאמרו בביאור סוגיית הגמרא, בנדון אדם המדיר את חברו בנוסח "ככרי עליך", שנאסר עליו להזמין את המודר לסעוד על שולחנו, מכיון שלמרות שהזמינו לסעודה, הככר נשארת בבעלות המדיר, וממילא היא נאסרת על המודר, כלשונו של הר"ן: "דאי אַזמניה עלה תתסר ליה, דההיא שעתא נמי ככרו היא".

לאור דברי הר"ן, מתעוררת קושיא עצומה, כיצד יוצאים אורחים הסמוכים על שולחנו של בעל הבית ידי חובת קיום מצות מצה, והרי מכיון שהמצה אינה שלהם אלא של בעל הבית, הם אינם מקיימים את דין 'לכם' במצה. וכפי שכתב רבי מאיר אוערבך, רבה של קאליש, בספרו אמרי בינה (דיני פסח סי' כד) כי "יש להעיר, דהא מעשים בכל מקום שבאים אורחים לאכול על שולחן בעל הבית בליל חג הפסח, ויוצאים במצה שנותן לו הבעל הבית שהזמינו לאכול ידי חובת אכילת מצה. ולהמתבאר דמצה בעינן שיהיה שלו, אם כן צריך שיכוון לזכות בו. דבמה שמזמינו ונותן לפניו לאכול, אינו שלו עדיין, כמבואר בנדרים".

ואכן, השפת אמת בחידושו על מסכת סוכה (לה, ב), לאחר שהביא את דברי הגמרא בפסחים שגם במצה יש דין 'לכם' הנלמד בגזירה שוה מהפרשת חלה [כדלקמן אות ב], כתב: "ולפי זה צריכים להיזהר במצה של מצוה שיהיה המצה שלו [שהיה לו בה דין ממון] דוקא. ולאורח על שולחן בעל הבית, צריך ליתן לו הבעל הבית המצה במתנה. ולא סגי מה שהרשהו לאכול, דצריך להיות שלו ממש, שיוכל למכרו ולהקדישו, דמתנה שאינו יכול להקדישה לא שמה מתנה".

כלומר, לכאורה אין עצה ואין תבונה, וכדי שהאורחים יצאו ידי חובת אכילת המצה בליל הסדר כדת וכדין, צריך בעל הבית לתת להם את המצה במתנה גמורה ובצורה מפורשת לפני התקדש החג [שכן אסור

אכילת מצה על ידי אורחים בליל הסדר

מדברנן לעשות קנין בשבת וביום טוב]. וכן משמע מדברי הפרי חדש (או"ח סי' תנד ס"ק ד) שכתב: "אין אדם יוצא ידי חובה במצה גזולה, לפיכך טוב ללמד לומר כל מי שיגיע לידו מצה שלי הרי היא לו במתנה".

אלא שפוק חזי מאי עמא דבר, ומעשים בכל ליל הסדר, שאורחים רבים מסבים על שולחנו של בעל הבית, לרבות בנים ובנות המתארחים בבית הוריהם, ולא מצאנו שמקפידים להקנות להם את המצות לפני קיום המצוה, וכפי שציין השפת אמת בתוך דבריו הנ"ל "והעולם אין נזהרים בזה", וכי יעלה על הדעת שאותם האורחים לא יוצאים ידי חובת מצות אכילת מצה.

אך בטרם יבוארו התשובות לשאלה זו, יש לברר את מקור הדין 'לכם' באכילת מצה, מה הם גדרו איסור אכילת מצה גזולה, והאם יוצאים ידי חובת מצות אכילת מצה, באכילת מצה שאולה.

הטעמים מדוע אין יוצאים ידי חובה במצה גזולה

ב. בשו"ע (או"ח סימן תנד סע' ד) נפסק: "אין אדם יוצא ידי חובתו במצה גזולה".

הלכה זו לא מפורשת בתלמוד הבבלי, אולם הרא"ש (פסחים פ"ב סימן יח) למד זאת מהמבואר בסוגיית הגמרא (פסחים לח, א) שיש דין "לכם" במצה, דהיינו שהמצה שיוצאים בה ידי חובת המצוה צריכה להיות של האדם, כשם שיש דין "לכם" באתרוג ובהפרשת חלה: "מתקיף לה רב פפא בשלמא עיסה דכתיב (במדבר טו, כא) עריסתיכם, משלכם, אתרוג נמי דכתיב (ויקרא כג, מ) ולקחתם לכם, לכם, משלכם יהא. אלא מצה, מי כתיב מצתכם. אמר רבא ואיתימא רב יימר בר שלמיא, אתיא לחם לחם, כתיב הכא (דברים טז, ג) לחם עוני, וכתיב התם (במדבר טו, ג) והיה באכלכם מלחם הארץ, מה להלן משלכם אף כאן משלכם". ומדברי הגמרא למד הרא"ש: "משמע מהכא דאין יוצאין במצה גזולה, דלאו לכם היא, לא נפיק בה".

אמנם בירושלמי (חלה פרק א הלכה ט) נתפרש דין מצה גזולה: "תני מצה גזולה אסור לברך עליה, א"ר אושעיא על שם (תהלים י, ג) ובוצע ברך נאץ ה', הדא דתימא בתחילה, אבל בסוף דמים הוא חייב לו. ר' יוחנן אמר, אין עבירה מצוה. ר' יוסי אמר, אין מצוה עבירה. א"ר אילא, אלה המצות, אם עשיתן כמצוותן הרי הן מצוות, ואם לאו אינן מצוות".

ומפורש בדברי הירושלמי טעמים אחרים מדוע אין יוצאים ידי חובה במצה גזולה:

[א] כי אסור לברך עליה, כפי שנאמר בפסוק "ובוצע ברך נאץ ה'".

[ב] מדין 'מצוה הבאה בעבירה' [והיינו דברי ר' יוחנן "אין עבירה מצוה", ודברי ר' יוסי "אין מצוה עבירה"].

הרא"ש, לאחר שלמד את דין מצה גזולה מסוגיית הגמרא בבבלי, הביא גם את דברי הירושלמי, וכתב שהנפקא מינה בין שני טעמי הירושלמי היא, האם **בדיעבד** יצא ידי חובה. אם הטעם הוא "משום ובוצע ברך נאץ ה'", **אבל בדיעבד נפיק בה**". אך "הני אמוראי פליגי ואית להו כיון דלא עשאן כמצוותן, אינה מצוה ולא יצא ידי חובתו".

אכילת מצה על ידי אורחים בליל הסדר

ואכן, על פי דברי הרא"ש, פסק הטור (או"ח סימן תנד סע' ד) ז"ל: "מצה גזולה אין יוצאים בה". וכתב הב"ח: "פירוש, **אפילו בדיעבד** כמו שנראה מסוף דברי הירושלמי, כן היא מסקנת הרא"ש בפרק כל שעה והרב המגיד". וכוונתו לדברי המגיד משנה (הלכות חמץ ומצה פ"ו ה"ז) שהביא את הירושלמי, וכתב: "אבל ראיתי מי שכתב ממה שאמרו [בירושלמי] 'אבל בסוף דמים הוא חייב לו', שמע מינה מצה גזולה יוצא בה בדיעבד, דהא לא כתיב מצתכם, ע"כ. וסוף הירושלמי אינו נראה כן **אלא לא יצא**".

ג. והנה כתב הרמב"ם (הלכות חמץ ומצה פ"ו ה"ז) ז"ל: "אין אדם יוצא ידי חובתו באכילת מצה שהיא אסורה לו, כגון שאכלה טבל או מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו, או **שגזלה**. זה הכלל, כל שמברכים עליו ברכת המזון יוצא בה ידי חובתו, וכל שאין מברכים עליו ברכת המזון, אין יוצא בה ידי חובתו". ובביאור כוונתו נחלקו נושאי כליו, האם התכוין לטעם הראשון או לטעם השני. המגיד משנה כתב, שכוונתו לטעם הראשון המבואר בירושלמי, שאין מברכים על מצה גזולה, ולכן אין יוצאים בה ידי חובה.

אולם הרמ"ך בהגהותיו על הרמב"ם, כתב: "נראה כי בכאן פסק דאין אדם יוצא ידי חובתו בדבר שיש בו עבירה משום מצוה הבאה בעבירה, **דמצה גזולה אינה מן התורה**, דהא לא כתיב בה מצתכם". וכן נקט הפרישה בביאור דברי הטור (או"ח סוף סימן תנד) "מצה גזולה [אינו יוצא בה ידי חובה] הטעם, משום דאין עבירה מצוה".

והלבוש (או"ח סי' תנד סע' ד) כלל את שני הטעמים המובאים בירושלמי, ביחד: "מצה גזולה אין יוצאין בה ידי חובת מצה, משום דהוי מצוה הבאה בעבירה, וכתב בוצע ברך נאץ ה', וקיימא לן (ירושלמי חלה פ"א ה"ה) אין עבירה מצוה, כלומר דבר שהוא עבירה אין יוצא בו ידי מצוה".

על כל פנים, הטעם שכתב הרא"ש, שאינו יוצא ידי חובת מצה גזולה כי חסר ב'לכם', לא הוזכר בירושלמי וברמב"ם, וצריך ביאור.

ד. בדברי האחרונים נאמרו כמה דרכים בביאור דברי הרמב"ם, מדוע לא הביא את הטעם, שבמצה גזולה אינו יוצא ידי חובה כי אין זה 'לכם'.

השאגת אריה (סימן צד) כתב, שמאחר והרי אין פסוק **מפורש** במצה, שהיא צריכה להיות 'מצתכם', אלא למדים זאת בגזירה שוה מחלה "אי אפשר להחמיר במצה הלמד יותר מן חלה המלמד, דכל כהאי גוונא הוי ליה טפל חמור מן העיקר. וכיון דבחלה של גזל חייב בחלה, אי אפשר למעט מיניה מצה גזולה". וכוונתו לדברי הגמרא (בבא קמא צד, א) "הרי שגזל סאה של חיטים וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה, אין זה מברך אלא מנאץ". משמע, שרק ברכה אינו יכול מברך, אבל בהפרשת החלה עצמה הוא מחוייב. ואם כן, מכיון שבעיסה גזולה עדיין יש חיוב הפרשת חלה, הרי שגם בדין מצה גזולה, אשר נלמד מדין הפרשת חלה מעיסה גדולה, צריך להיות הדין שעדיין מחוייב. ואם כן דין 'לכם' אינו מהווה חסרון באכילת מצה, לדעת הרמב"ם.

אכילת מצה על ידי אורחים בליל הסדר

ולפיכך, מסיק השאגת אריה, סבר הרמב"ם שלא כדברי הרא"ש: "דאין לפסול לא למצה ולא למרור אפילו בזמן שבית המקדש קיים דהוי מהתורה, אלא משום מצוה הבאה בעבירה".

דרך נוספת בביאור דברי הרמב"ם כתב בספר הררי קדם (סימן מד) בשם הגרי"ד סולובייצ'יק: "והנראה בזה, דחלוק דין 'לכם' האמור בחלה, מדין 'לכם' האמור באתרוג. דבאתרוג הלא דין 'לכם' הוא דין על הגברא, שיהיה האתרוג שלו, ואין אדם יוצא ידי חובה באתרוגו של חברו. אבל בחלה הלא פשוט שגם האוכל עיסה שאולה הטבולה לחלה עובר באיסור טבל, ואף דבחלה בעינן 'לכם', ועיסה זו אינה שלו, מכל מקום עובר עליה. ובעל כרחך, דעיקר דין 'לכם' האמור בחלה, לא בא אלא להפקיע רשות גבוה מחיוב חלה, דאין חיוב חלה אלא בממון הדיוט. אבל דין 'לכם' לכל אחד ואחד, לא נאמר בחלה כלל. ושאינו דין 'לכם' האמור באתרוג, דיסוד דינו הוא דין 'לכם' משלכם, להוציא את השאול ואת הגזול. ובטעמו של דבר נראה, כי בארבע מינים ה'לכם' הוא דין במעשה המצוה של ולקחתם 'לכם', דנאמר דין על הגברא שיטול לולב שלו דווקא. אבל חיוב חלה הוא חיוב דפתיך בחפצא דהעיסה, להכי לא נוהג בה דין 'לכם' משלכם, אלא אך למעט ממון גבוה דפטור מחלה".

מבואר בדבריו, שיש הבדל בין דין 'לכם' באתרוג, לדין 'לכם' בחלה ומצה. ובעוד שבאתרוג נלמד מהפסוק 'לכם' שהאתרוג צריך להיות שלו בדווקא. בקיום מצות הפרשת חלה ואכילת מצה [נלמדת מחלה] הכתוב 'לכם' רק ממעט חלה או מצה של גבוה [והיינו שרק עיסה של הדיוט מחוייבת בחלה, ולא עיסה של 'גבוה', כגון עיסת מעשר שני לא מפרישים] - אך אין דין שיהיה שלו בדווקא.

ולכן מובן מדוע לא הזכיר הרמב"ם שמצה גזולה אסורה כי לא מתקיים דין 'לכם', כדברי הגרי"ד: "דס"ל לרמב"ם דגם דין לכם האמור במצה, כיון דילפינן ליה מחלה, סגי שיתקיים ביה דין לכם בחפצא, שתהא ממון הדיוט ולא ממון גבוה. ולפי זה אדם יוצא ידי חובתו במצה של חברו, כיון דהחפצא של המצה הוא ממון הדיוט. והוכרח הרמב"ם לפסול מצה גזולה אך משום מצוה הבאה בעבירה".

כדברי הגרי"ד, ש'לכם' במצה, הוא רק דין למעט שתהיה המצה ממון הדיוט ולא ממון גבוה, כתב בספר יד המלך על הרמב"ם (הלכות חמץ ומצה פ"ו ה"ז) והוכיח זאת מסברא, שאם לא כן "היכי משכחת באשה שיש לה בעל, שתצא ידי חובת מצה המוטל עליה מלימוד דכל שישנו בבל תאכל חמץ, והלא כל מה שקנתה האשה קנה בעלה, וכל אשר לה שייך הגוף לבעלה. ואף אם נתן לה בעלה המצה לאכלה, מכל מקום אין עדיין להאשה על ידי נתינה זו דין ממון במצה. דהא אם נתנה האשה המצה זו לאחר במתנה, או הקדישה מדעת עצמה שלא מדעת בעלה, אין מתנתה והקדשה שווים מאומה. ואם המקבל מתנה כזו מאשה שיש לה בעל קידש בה אשה, אין האשה מקודשת, ומשום דלא נתן הבעל המצה רק אדעתא לאכלה, אבל לא ליתנה או למכרה לאחר. ואם כן האם נאמר דכל אשה שיש לה בעל אינה יכולה לצאת ידי חובת מצה, אם לא בדרך רחוק וזר דהיינו שיתן לה הבעל הכזית מצה בתורת מתנה גמורה, דאז רשותו מסתלק. אלא ודאי דגם לענין דין ממון במצה לא ילפינן מחלה רק במעשר שני בלבד, כמו כן גם במצה יוצאים גם כן בכל מצת הדיוט, ואף שאין לו להאוכל דין ממון במצה הנאכלת. ואף במצת גזל גמור היה יוצא בו ידי חובת מצה, אי לאו דבגזל גמור אינו יוצא משום מצוה הבאה בעבירה, אבל בכל שאר מניעת דין ממון היכי דלא שייך בו פסול של מצוה הבאה בעבירה, לא אכפת לן כלל מה שאין לו דין ממון במצה".

אכילת מצה על ידי אורחים בליל הסדר

[אמנם בפסקי תשובות (סימן תנד הערה 6) הביא בשם ספר מצת מצוה שדחה סברא זו של היד המלך, שכן אפשר לומר שאשה אצל בעלה ובנים הסמוכים על שולחן אביהם, מכיון שחייב במזונותיהם, הרי המצה נחשבת "שלהם"].

ולהלן [אות ה] נביא את דברי הריטב"א, המבאר באופן אחר מדוע לדעת הירושלמי אין חסרון "לכם" במצה גזולה.

ה. והנה המגיד משנה בהמשך דבריו המובאים לעיל [אות א] כתב, שאין יוצאים ידי חובה במצה גזולה, רק אם אוכלים את הדבר הגזול כמות שהוא. אבל לאחר שנעשה שינוי בגזילה, קנה הגזול את המצה בשינוי, ויצא בה ידי חובה במה שאכל, וכן נפסק בשו"ע (סי' תנד סעי' ד) "אבל אם גזל חטים או קמח ועשאו מצה, יוצא בה, שקנאם בשינוי. ודמים לבד הוא חייב לו".

אמנם כתב ערוך השלחן (סי' תנד סעי' ח-ט) כי דין זה נכון רק "לטעם הרא"ש משום לכם". וכוונתו, שלפי הרא"ש, אם נעשה שינוי במצה, הרי היא כבר נחשבת כ"לכם", ושפיר יצא בה ידי חובה. "אבל לרמב"ם שתלה הטעם משום ברכה [שאסור לברך על מצה גזולה, משום "ובוצע ברכך נאץ ה'"], ולפי מה דקיימא לן לקמן בסי' תרמ"ט לענין לולב, דאפילו אם קנאו בשינוי, לא יברך עליו. אם כן הכי נמי לא יצא חובת מצה להרמב"ם".

ומוסיף ערוך השלחן, שבפרט לפי שיטת הרמב"ם (הלכות ברכות פ"א הי"ט) ש"כל האוכל דבר האסור בין בזדון בין בשגגה אינו מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף" [והרא"ש חלק עליו בזה] - יוצא שלא ניתן לברך על אכילת דבר גזול [שהוא כמובן דבר אסור], ולכן גם לאחר שעשה הגזול שינוי במצה, נשארה המצה להיות דבר אסור שאין לברך עליו, וממילא, לשיטת הרמב"ם אין יוצאים בה ידי חובה [ונשאר ערוך השלחן בצ"ע על השו"ע, שפסק בהלכות ברכות כדעת הרמב"ם, ובהלכות פסח כדעת הרא"ש].

ו. על פסק השו"ע ש"אין אדם יוצא ידי חובתו במצה גזולה" הקשה רעק"א בהגהותיו על גליון השו"ע: "הא כיון דלעסיה קניה בשינוי מעשה, ובשעת בלעיה ידידיה קאכיל". מאחר ובזמן לעיסת המצה משתנית צורת המצה מחתיכה אחת לפירורים, היה צריך להיות הדין שהגזול קנה את המצה בשעה שלועס אותה בפיו "בשינוי מעשה". ואם כן תמוה מאד, מדוע פסק השו"ע בתחילת אותה הלכה ש"אין אדם יוצא ידי חובתו במצה גזולה", והרי בשעה שבולע את המצה, כבר קנאה מקודם לכן בשינוי מעשה, וכדין הגזול קמח ועשאו מצה.

ומציין רעק"א: "אחר זמן רב מצאתי בעזרת השי"ת בחידושי הריטב"א על מסכת סוכה (לה, א ד"ה אלא) שכתב כן לקושטא דמילתא דיוצאים במצה גזולה, דכיון דלעסיה קניה". וכוונתו למה שהביא הריטב"א שם את דברי הירושלמי שאינו יוצא ידי חובה במצה גזולה משום 'מצוה הבאה בעבירה', וכתב על כך הריטב"א: "ובגמרא דילן לא מדכרי הא התם כלל, משום דלא משכחת לה, דסברי לה כדאמרין בפרק אלו נערות (כתובות ל, ב), דמכי לעסיה בפומיה קנייה, דלאו בר אהדרויי הוא, ואין לנגזל אלא דמים, ותו ליכא

אכילת מצה על ידי אורחים בליל הסדר

בשעת הנאת גרונו ומעיו דעביד מצוה, לא משום לכם, ולא משום מצוה הבאה בעבירה כדפרישנא לעיל (סוכה כט, ב ד"ה והדרין לפרושי) גבי לולב וסוכה".

ומפורש בדבריו, הסבר נוסף מדוע לדעת הירושלמי אין חסרון 'לכם' במצה גזולה. וזאת מכיון שבשעת הלעיסה קונה הגזלן את החפץ בשינוי מעשה [ומתחייב לשלם תחתיו דמים]. אם כן, האוכל מצה גזולה, יצא למעשה ידי חובה, כי בשעה שבולע את המצה, כבר קנאה מקודם לכם בשינוי מעשה בשעת הלעיסה. ואילו לדעת הבבלי, אין חשש 'מצוה הבאה בעבירה', כמו שהפנה הריטב"א לפירושו במקום אחר, שדין 'מצוה הבאה בעבירה' פוסל רק בדבר שבא ל"ריצוי" כקרבן ונטילת לולב, אבל מצה שאינה ל"ריצוי" אלא מצות אכילה בעלמא, אף שבאה בעבירה, מכל מקום יוצא בה ידי חובה.

ובדרך אגב, יש להעיר על כך, שלפי זה, אכילת אפיקומן שהיא זכר לקרבן פסח, לכאורה נחשבת כאכילה של "ריצוי", וגם לפי הריטב"א לא יצא ידי חובה באכילת מצה גזולה, מדין 'מצוה הבאה בעבירה'.

ובסוף דבריו ציין רעק"א למה שכתב המג"א (או"ח ריש סימן קצו) על דברי הבית יוסף שהגזול חייבים וטחנם ואפאם, אינו מברך, ואע"פ שקנאם בשינוי, וז"ל: "ואפשר דאפילו גזל לחם מברך ברכת המזון דכשאכלה קנאה בשינוי". ומבואר בדברי המג"א שאכילת הלחם מהווה שינוי מעשה, שבגללו מתחייב הגזלן בברכה. ולפי זה, הוא הדין במצה, שבאכילתה קנאה הגזלן בשינוי מעשה, וצריך להתחייב בברכה אחרונה, וממילא יוצא בה ידי חובה. וכן דעת הערוך לנר (סוכה לה, א ד"ה למ"ד) שהקשה: "למה לא יוצא במצה גזולה, ואין לומר כיון דכתיב והשיב את הגזילה מקרי גזולה, אין בה היתר אכילה כיון שמחוייב להחזיר הגזילה בעין, דזה אינו. כיון דאינו יוצא עד שעת הבליעה, כבר קנאה משעה שלעסה, וכדאמרין בכתובות (ל, ב) דלעסה קנאה. ומטעם זה כתב המגן אברהם (או"ח סי' קצו) דאפילו גזל לחם, מברך ברכת המזון, דכשאכלה כבר קנאו בשינוי, עי"ש. אכן לפי זה יקשה ביותר על הרמב"ם דאחר שכתב דאינו יוצא במצה של טבל וגזולה, כתב זה הכלל כל דבר שמברכים עליו ברכת המזון יוצא בו, וכל שאין מברכים ברכת המזון אין יוצא בו. ולפי דברי המג"א, למה לא יוצא במצה גזולה, כיון שמברכים עליו ברכת המזון".

ומסיים הערוך לנר: "ודוחק לומר שמירי שבלע המצה בלא לעיסה, שאף שיצא ידי חובתו כדפסקין באו"ח (סי' תעה סע' ג) על פי הגמרא, מכל מקום דוחק לאוקמי הירושלמי דווקא בבלע".

ז. ביישוב דברי השו"ע מקושיית רעק"א ומדברי הריטב"א, כתב רבי צבי פסח פרנק (מקראי קדש, פסח סימן יג) "דיש לומר, דנהי דקנייה בשעת לעיסה, מכל מקום אפשר שהלעיסה היא נמי בכלל האכילה, והיא תחילת האכילה. ונמצא שתחילת אכילת המצה לא היה ב'שלכם'. ונהי שאם בלע ולא לעס כלל נמי יוצא, דבלע מצה יצא. מכל מקום אם לועס, הוה הלעיסה נמי בכלל האכילה, וצריך להיות משלכם". כלומר, אמנם בשעת הלעיסה משתנה המצה והגזלן קונה אותה בשינוי מעשה, אבל מכיון שהלעיסה נחשבת כחלק מהאכילה, נמצא שבזמן שמתחיל לקיים את המצוה, דהיינו בזמן שלועס את המצה בפיו, עדיין אין המצה 'שלו', ולכן אינו יוצא ידי חובה, בגלל שלא נעשה הקנין בשינוי קודם קיום המצוה.

אכילת מצה על ידי אורחים בליל הסדר

יתכן שהביאור הלכה (סי' תנד ד"ה אין) התכוין לתירוץ זה, כאשר הביא את דברי רעק"א, וכתב בסוגריים: "ואפשר דסבירא ליה דזה מקרי שהקנין בא על ידי המצה גופא, דקיימא לן בסי' תרמ"ט דלא מהני. דאף שאם בלע בלא לעיסה יצא, הא על כל פנים לכתחילה צריך לעיסה, כדי שיהיה טעם מצה בפיו". והיינו, שמכיון ש"לכתחילה צריך לעיסה, כדי שיהיה טעם מצה בפיו", פירושו של דבר **שהלעיסה היא תחילת קיום מצות האכילה**, וכדברי הגרצ"פ. ואשר על כן מאחר והשינוי נעשה בלעיסה, ובאותו הזמן עדיין אין המצה 'שלו', לא יוצא בה ידי חובה.

לסיכום: הרמב"ם והשו"ע פסקו שאין יוצא ידי חובה באכילת מצה גזולה.

לעומתם, לדעת הריטב"א, ונראה שכן נקט רעק"א, יוצא ידי חובה במצה גזולה, מכיון שקונה את המצה ב'שינוי מעשה' בשעת הלעיסה, ובשעת הבליעה המצה כבר נחשבת "שלו".

ולמעשה, בביאור הלכה (סימן תנד סע' ד ד"ה אין אדם) הביא את דברי השו"ע ורעק"א ופסק: "ואף דלדינא בודאי נקטינן כשיטת השלחן ערוך שהוא דעת רוב הפוסקים, דסבירא דלא יצא, וצריך לחזור ולאכול מצה אחרת משלו, מכל מקום לענין שיהיה צריך לחזור **ולברך** כשאוכלה, אפשר דיש לחוש לשיטת הריטב"א שכבר יצא בדיעבד, **ועל כן לא יברך**".

מצה שאולה

ח. במושכל ראשון, אדם שלא קנה מצה או קיבל אותה במתנה מחברו, אלא **שאל** אותה מחברו, אינו יוצא ידי חובה באכילתה. ואף שרשאי לברך עליה [שלא כבמצה גזולה, שאינו מברך אלא מנאץ] אולם סוף סוף, המצה אינה שלו, וחסר בדיון 'לכם' הנדרש במצה.

אכן בריטב"א בסוכה מפורש, שיוצא ידי חובה באכילת מצה שאולה, שכתב בתוך דבריו המובאים לעיל [אות ה] לבאר מדוע לדעת הירושלמי אין חסרון של 'לכם' באכילת מצה, וז"ל: "ולא משכחת לה נמי במצה שאולה [שחסר ב'לכם']", דשאולה כהאי גוונא במידי דלא הדר בעינא הלוואה היא, **וממונו של לוח גמור היא ולכם קרינא ביה**".

וכן דעת הט"ז (סי' תנד ס"ק ד) שיוצא ידי חובה באכילת מצה ששאל מחברו, ושם נתבארו הדברים בתוספת ביאור, וז"ל: "שאני גבי אתרוג דהדר בעיניה, על כן אפילו כל זמן שהוא בידו מיקרי אינו שלו, דהוי שאול בעלמא בידו. אבל מי ששואל מצה מחברו נתכוין לאוכלה, ודמים הוא שחייב לו בעדו או מצה אחרת. **נמצא שזו עכשיו שלו ממש, אלא דחוב יש לו בידו לשלם לו**. ודומה למי שלווה מחברו מעות דלהוצאה ניתנה וקידש בהם אשה, דודאי מקודשת לו, כיון שאינה חוזרת בעין ומעות בעלמא יש לו בידו. **כן נראה לע"ד דיוצא במצה שאולה, ולא דמי לאתרוג בזה**".

הנה כי כן, דווקא באתרוג "דהדר בעיניה", כלומר הוא חוזר לבעליו כמו שהוא לאחר מכן, הרי שכל זמן שהוא ביד השואל, אין הוא נחשב של השואל "דהוי שאול בעלמא בידו". מה שאין כן במצה, כאשר אדם שואל מחברו מצה, ודאי יודע המשאיל שהשואל מתכוין לאכול אותה, ולהחזיר למשאיל את תמורתה

אכילת מצה על ידי אורחים בליל הסדר

בכסף או במצה אחרת, ולכן המצה שלו. ודומה הדבר, לאדם שלווה מעות מחברו, מכיון ש"מלוה להוצאה ניתנה", הרי שהכסף שלווה הפך לשלו, ואם קידש אשה בכסף זה, מקודשת.

וכך פסק המשנה ברורה (סי' תנד ס"ק טו) להלכה למעשה: "אם שאל מצה, יוצא בה. דהא שאלה על מנת לאכלה, ולא להחזירה בעין, אם כן הרי היא שלו ממש".

* * *

ט. בדברי הפוסקים נאמרו כמה אופנים, היאך אמנם יוצא האורח ידי חובת מצות אכילת המצה, ללא הקנאת המצה על ידי בעל הבית.

[א] האמרי בינה והשפת אמת חששו לשיטת הר"ן שהאוכל המוגש לפני האורח נשאר של בעל הבית. ברם, ראשונים אחרים סבורים שהמאכלים המוגשים לאורח נחשבים כשלו. יעו' בפירוש המיוחס לרש"י בנדרים, שכתב: "דאי אשמניה עליה למיכל מההוא ככר מעיקרא, והדר אמר ליה ככרי עליך, דהתם כיון דאשמניה עליה קנה חלקו כמה שהוא יכול לאכלה הימנה, ואינו יכול לאוסרה עליו". ובקובץ שיעורים על מסכת פסחים (אות קלא) הביא שכן היא שיטת הרשב"א המובא בשיטה מקובצת בבבא מציעא (פח, א), וכן דעת התוספות בפסחים (כט, א ד"ה בדין).

וכדבריהם נראה שפסק הרמ"א בשו"ע (אבן העזר סי' כח סע' יז) "אורח שיושב אצל בעל הבית, ונוטל חלקו וקידש בו, הוי מקודשת". ומפורש בדבריו, שהאורח קונה את האוכל המוגש לו, ולכן אם קידש בזה אישה, היא מקודשת. ואף שנחלקו מפרשי השו"ע (ט"ז, חלקת מחוקק) אם מקודשת בוודאי או מספק, אולם לדעת הסוברים שמקודשת בוודאי, מוכח שהמאכלים המוגשים לפני האורח נחשבים כשלו.

ולפי זה כתבו בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סימן קעב) ובשו"ת באר שרים (ח"ג סימן נה אות ג), שגם אם לא הקנו את המצות לאורחים קודם ליל הסדר, הרי שניתן להסתמך על דעות הראשונים הנ"ל, שהאורחים קונים את המצות בזמן שנתן להם בעל הבית רשות לאכול, ושפיר התקיים במצה דין 'לכם'.

[ב] בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סימן קעב) הוסיף וכתב, שלדעת המהרי"ט, גם לדעת הסוברים שהאוכל המוגש לפני האורח נשאר של בעל הבית, כל זה דווקא עד שהכניס האורח את האוכל לתוך פיו, אך משעה שבא האוכל לתוך פיו של האורח, ודאי פקעה בעלותו של בעל הבית, והאוכל נחשב של האורח. ולפי זה כתב בצל החכמה: "מעתי בנדון דידן, בשעה שנותן המצה לתוך פיו זכה בה, ושפיר יוצא ידי חובתו".

נמצא שגם לדעת הר"ן שהאוכל המוגש לפני האורח נשאר שייך לבעל הבית, יש ללמד זכות על האורחים הסמוכים על שלחן אחרים בליל הסדר, שבשעה שהמצה נאכלת על ידם, היא נחשבת שלהם, ושפיר מתקיים במצה דין 'לכם'.

[ג] עוד כתב בשו"ת בצל החכמה, שאפשר להסתמך, על דברי הגאון בעל הנתיבות בספרו מקור חיים על הלכות פסח (סי' תנד ס"ק א) שפירש את פסק השו"ע "אין אדם יוצא ידי חובתו במצה גזולה", שאינו בגלל החסרון בדין 'לכם', וזאת משום: "דמדלעס את המצה, קנאה קנין גמור מטעם שינוי, וכיון דקיימא לן בלע

אכילת מצה על ידי אורחים בליל הסדר

מצה יצא, הקנין שעל ידי לעיסה הוי קודם עשיית המצוה, והוי כגזל קמח ועשאו מצה, דיצא, כמבואר בשו"ע שם". אלא טעם השו"ע שאינו יוצא במצוה גזולה, מדין מצוה הבאה בעבירה.

ולפי זה: "נמצא בנותן מצה לבנו על שלחנו **קנאה הבן על כל פנים בשעת לעיסה**, ומצוה הבאה בעבירה אין כאן, שהרי נתן לו מדעתו, ושפיר יצא גם אם נאמר דבעינן במצוה 'לכם' ואינו יוצא בבלע מצה משום גזול, בנדון דידן שפיר יצא".

ומבואר בדבריו שהאורחים האוכלים ממצת בעל הבית ללא שהקנה להם את המצוה מערב החג, מסתמכים על דעת הפוסקים שבלעיסת המצוה היא 'שינוי מעשה' שבגינה קונה האוכל את המצוה, והיא נחשבת כשלו, לענין קיום דין 'לכם' במצוה [בצל החכמה הביא כן מדברי המקור חיים, אך כבר הובא לעיל **[אות ה]** שכן דעת הריטב"א ורעק"א]. והחשש שמא ללא הקנאת המצוה על ידי בעל הבית היא נחשבת כמצוה גזולה שאינו יוצא בה ידי חובה מדין 'מצוה הבאה בעבירה', כמובן לא קיים אצל אורחים שבעל הבית נותן להם רשות לאכול מהמצוה.

ברם בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סימן נח אות כב) דחה הגרש"ז אויערבך את דבריו של בצל החכמה: "וצריך עיון, דדוקא כשיש מקודם קנין של גזילה, הוא דמהני שינוי מעשה כידוע. מה שאין כן בבן האוכל משל אביו, אם אינו מתכוין לקנות, איך יוכל לקנות. נהי דלא עשה שום עבירה, אבל הרי אין לו קנייני גזילה, ושפיר יתכן דחשיב כל הזמן כאוכל מצוה של האב". והיינו שכל תוקפו של השינוי במעשה להכניסו לרשות הגזלן הוא רק מכח צירופו לקנין גזילה שעשה הגזלן. ולכן במצוה גזולה, אכן מצטרף לדעת הפוסקים הריטב"א ורעק"א שינוי המעשה הנגרם בלעיסת המצוה, לקנין של הגזלן **שמתכוין** לקנות את המצוה בקנין גזילה. אבל באורח שכלל אין בכוונתו לקנות את המצוה בקנין גזילה, ממילא גם אין כל תוקף לשינוי המעשה להכניסו לרשותו.

[ד] תירוץ אחר מובא בשם הגרש"ז אויערבך (מובא בספר הליכות שלמה, פ"ט הערה ט) "ליישב מנהג העולם, דסומכים על דעת מהר"י קורקוס והכסף משנה בדעת הרמב"ם (הלכות ביכורים פ"ו ה"ד) דלענין לכם דמצוה, **סגי בהיתר אכילה, ולא בעינן שיהיה ממש שלו**".

לדעת מהר"י קורקוס והכסף משנה, יוצאים ידי חובה במצת מעשר שני, ואף שמעשר שני ממון גבוה הוא [וחסר ב'לכם'] - מכיון שלדעתם דין 'לכם' במצוה אין פירושו שצריך **שהמצוה תהיה של האוכל** ויהיו לו בה זכויות ממון, אלא די במה שיש לו במצוה היתר אכילה בגלל שהיא אינה ממון גבוה, והיתר האכילה מחשיב את המצוה כשלו, ושפיר נחשב 'לכם'. ועיקר סברא זו כבר נתבררה לעיל **[אות ג]** בדברי הגרי"ד סולובייצ'יק וספר יד המלך, שהאיסור במצוה גזולה הוא רק מדין 'מצוה הבאה בעבירה' ואין חסרון "לכם", כי דין 'לכם' במצוה בא רק למעט שתהיה המצוה ממון הדיוט ולא ממון גבוה, אבל באכילת מצוה של חברו אין כל חסרון בדין 'לכם'.

ולפי זה, אין כל צורך להקנות את המצוה לאורחים ולבני הבית קודם ליל הסדר, שכן גם אם אין להם בעלות על המצוה, באכילת מצוה של חברו אין כל חסרון ב'לכם'. ואין כאן חסרון של 'מצוה הבאה בעבירה', שהרי בעל הבית ודאי מרשה להם לאכול מהמצוה.

אכילת מצה על ידי אורחים בליל הסדר

[ה] עוד תירוצ' מובא בשם הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה, שם) "גם אולי יש לסמוך על זה דכשנטלהו הריהו קונה המצה כדין חצרו, שקונה לו אף שלא מדעתו". והיינו מכיון שמצד בעל הבית יש אומדנא מוכחת שרוצה להקנות, הרי שמצד הקונה [האורח] חל הקנין גם ללא דעתו, וכדין כל קנין חצר שקונה גם שלא מדעת בעל החצר. ולכן שפיר קנה האורח את המצה, ונחשבת כ'לכם'.

[ו] השפת אמת כתב לתרץ: "אפשר שהעולם סומכים על דברי הרא"ש שהתיר לקדש בטבעת שאולה, דאדעתא דהכא יהיב ליה שיוכל לצאת בו". וכוונתו לדברי הרא"ש (קידושין פרק א סימן כ) וז"ל: "אמנם נראה לי אם יאמר לו השאילני טבעת כדי לקדש בו את האשה דהויא מקודשת, **דכיון שהשאיל לו אדעתא לקדש בו את האשה, אכן סהדי דגמר בלבו ליתנו לו באותו לשון שיועיל לענין קידושין שתהא האשה מקודשת בו**, כי אדעתא דהכי מסר לידו הטבעת ואם לא יועיל בלשון שאלה יהיה בלשון מתנה, לכל הפחות תהיה מתנה על מנת להחזיר והויא מקודשת ויקנהו מן האשה ויחזירנה לו, או יחזיר לו דמיו וחזרת דמים הויא חזרה". ומעתה כשם שלענין קידושין בטבעת שאולה, פסק הרא"ש שמקודשת, אף שהטבעת אינה של המקדש ועליו להחזירה בעתיד לבעליה, מכיון שהמשאיל ידע שכוונת השואל לקדש בטבעת אשה, הרי שנתן לו את הטבעת על דעת שיוכל לבצע את חפצו - כך גם בנתינת מצה לאורחים, ודאי כוונת בעל הבית שיצאו ידי חובה, ועל כן בנתינת הרשות לאורחים לאכול מהמצות כלולה הקנאה שיהיו המצות שלהם, כדי שיוכלו לצאת ידי חובה כדת וכדין.

דברים דומים כתב בספר שעשועי צבי (סימן ב) וז"ל: "אם בעל המצה גילה בדעתו שאינו מקפיד על אכילתם של אחרים ממצה שלו ומתירם לאכול, מעתה כיון שסוף סוף אינו מקפיד על חסרון כיסו ומרשה להם לאכול ממצה שלו, לפיכך בכגון דא אמדינן דעתו של בעל המצה **שמקנה להם את המצה בתורת מתנה בכדי שיוכלו לצאת ידי חובת אכילת מצה**. דכמו בטלית שאולה אע"פ שאומר לשון שאלה שפטורה מציצית, אפילו הכי דעת הרא"ש והשו"ע (סימן יד סעי' ד) ששפיר מברך עליה, משום דאמדינן דעתו של בעל הטלית דכיון שמקנהו למצוה לפיכך אם לא יועיל לשון שאלה יהיה בתורת מתנה על מנת להחזיר, אע"פ שאומר לשון שאלה. כמו כן בנדון דידן, כיון שיש להם להאורחים ולבני ביתו היתר אכילה ממצה של בעל הבית, לכן אמדינן דעתו דכיון שברור לו שיאכלו אצלו גם מצת מצוה, אם כן אמדינן דעתו שמקנה את המצה בתורת מתנה שיהיה שלהם בכדי שיצאו ידי חובה, ואם לא יועיל היתר אכילה גרידא הרי הוא במתנה גמורה".

[בספר כרם שלמה (או"ח סימן קכה) הביא רמז ליסוד זה מנוסח ההגדה: "כל דכפין ייתי ויכול, כל דצריך ייתי ויפסח". ולכאורה הכפילות מיותרת, אלא הביאור הוא: "כל דצריך היינו שאפילו רעבוננו סר, מכל מקום אם נצרך להמצוה אז יבוא ויפסח. ומגלה בהנוסח השני שאין זה בשביל הרעבון, רק בשביל המצוה, בשביל דיצורך לאותו דבר. דעל להסיר רעבוננו, לא שייך הנוסח דיצורך". "כל דכפין" היא הזמנה לאדם הרעב שיבוא לאכול, ו"כל דצריך" מיועד למי שכבר השביע את רעבוננו, ורוצה לקיים את המצוה, ולאדם זה צריך לתת את המצות במתנה כדי שיצא ידי חובת המצוה].

[ז] בשו"ת בית אבי (ח"א סימן 10) כתב: "ובדבר שאלתו בבנים גדולים הסמוכים על שלחן אביהם, איך מקיימים מצות אכילת מצה דבעי להיות משלהם, כיון דאביהם אינם מתכוונים כלל להקנות המצות, וגם

אכילת מצה על ידי אורחים בליל הסדר

הבנים אינם מתכוונים לקנותם. וליכא כוונת מקנה וקונה. באמת יש יותר לשאול במי שמתארח אצל בעל הבית לא רק בבנים. אבל אין זה כלום, דאין צריך לזה קנין גמור, דאם יצטרך לקנין, הרי אין קונים ומקנים בשבת ויום טוב, כמבואר בש"ס עירובין (עא, א) דמיקנא רשותא בשבת אסור. וכן הוא ברמב"ם סוף פרק ל' מהלכות מכירה, ובחו"מ סוס"י רלה. ובמקום אחר כתבתי להעיר מדבריו בפירוש המשניות פ"ג דסוכה, גבי יום טוב ראשון של חג שחל להיות בשבת, מותר לתת מתנה ביום טוב. ולכאורה זה סתירה למה שפסק הוא בעצמו בהלכות מכירה, דאסור ליתן מתנה בשבת ויום טוב. ועל כרחך צריך לומר, **דלצורך מצוה לקיים ולקחתם לכם משלכם, מותר**. ועיין ט"ז (או"ח סי' שו ס"ק ב) ומג"א (שם ס"ק טו). על כל פנים מבואר דלצורך מצוה איכא צדדא דהיתרא. ומבואר בתשב"ץ מובא בכנסת הגדולה (סימן שו) **דכל מה שהאב נותן לבניו על שולחנו, זה הוי כמו קנין גמור**. ואין צריך לומר ולהקנות בכל פעם, וכן עמא דבר" [והוא מוסיף: "וכן כאשר מעמידים על השולחן כיבוד לפני האורחים זה הוי מתנה גמורה. ועיין במג"א (סי' קע ס"ק יח) שאם נתנו לאדם לאכול אין צריך שיאמרו לו לאכול, אלא מכיון ששמו לפניו לאכול אין צריך אמירה ונלמד מאליעזר עבד אברהם"].

ומבואר לדעתו, כי לצורך מצוה מותר להקנות בשבת ויום טוב. ולכן כאשר בעל הבית נותן לאורחיו את המצות, זה נחשב כקנין, שהרי הוא מקנה להם את המצות כדי שיהיו שלהם ויתקיים דין 'לכם', והדבר הותר מכיון שזהו צורך מצוה.

אמנם בספר ימי הפסח (עמ' קיב) הביא כי לדעת הגרי"ש אלישיב יש להקנות את המצה לבני הבית בערב יום טוב "ויעשה זאת מערב יום טוב, כדי שלא יצטרך לעשות קנין ביום טוב לצורך מצוה. דלא דמי ללולב, שאי אפשר להקנות מערב יום טוב, כיון שצריך את זה לעצמו לצאת בו".

למעשה: לכתחילה ודאי ראוי לנהוג כדברי השפת אמת והאמרי בינה שבעל הבית יקנה את המצות לכל מי שיתארח על שולחנו בליל הסדר, מבעוד יום, כדי שיתקיים דין 'לכם'. ובתשובות והנהגות (חלק ה סי' קמד) הביא בשם רבי אליעזר סילבר שכך היה מנהגם של האור שמח והרוג'ו וברבביתם בדווינסק. אמנם במידה ולא הקנה להם את המצות מבעוד יום, נתבאר לעיל לימודי הזכות שיצאו האורחים ידי חובתם, ואינם צריכים לחזור ולאכול כזית מצה. וכדבריו הקצרים של הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה, פסח, פרק ט סע' ד) "המסובין על שולחן בעל הבית, מנהג העולם שאין זוכין במצה שאוכלים למצה כדי שתהא המצה שלהם, אך ראוי למדקדקים להדר בכך".

* * *

אכילת מרור על ידי האורחים בליל הסדר

י. עתה נותר לברר מה הדין באכילת מרור על ידי האורחים בליל הסדר, האם ללא הקנאה מצדו של בעל הבית, יוצאים האורחים ידי חובה.

והנה דין **מרור גזול** לא נתפרש בשו"ע, ובביאור הלכה (סי' תנד סע' ד ד"ה ליכא) הביא מחלוקת הפוסקים בזה: "לענין מרור אם יוצא **בדיעבד** בגזול, דעת הכנסת הגדולה בשם מהרי"ו דיצא. והפרי חדש חולק עליו, **דאתקוש מצה ומרור להדדי** כמבואר בפרק כל שעה. ועיין בשאגת אריה (סימן צד) דדעתו דגם

אכילת מצה על ידי אורחים בסדר

במצה גזולה, הפסול הוא משום מצוה הבאה בעבירה (והיא גם כן דעת הלבוש). ולהכי גבי מרור דאינו אלא מדרבנן, הו"ל מצוה הבאה בעבירה בדרבנן, דלדעת המחבר (סימן תרמט ס"ה) יוצא בדיעבד, וכן כתב במקור חיים. אכן לדעת הרמ"א שם בהג"ה, שכתב שאנו נוהגים כהפוסקים דסוברים דגם בדרבנן מצוה הבאה בעבירה פסול, בודאי גם במרור לא יצא".

לפנינו מחלוקת הפוסקים, האם יוצאים ידי חובה במרור גזול. לדעת כנסת הגדולה, יצא ידי חובה. ואילו בדעת הפוסקים שאינו יוצא ידי חובה, נאמרו שני טעמים: לדעת הפרי חדש, הואיל ומצה ומרור הוקשו האחד לשני, הרי כשם שיש דין 'לכם' באכילת מצה, כך באכילת המרור יש דין 'לכם', ולכן כאשר המרור אינו שלו, לא מתקיים דין 'לכם', ואינו יוצא ידי חובה. ואילו לדעת הלבוש והשאגת אריה, אינו יוצא ידי חובה במרור שאינו שלו מדין 'מצוה הבאה בעבירה'. וממילא לפי דעתם, השאלה האם יוצא ידי חובה באכילת מרור [שאיסורו מדרבנן] שאינו שלו בדיעבד, תלויה במחלוקת הפוסקים האם יוצא ידי חובת קיום מצוה הבאה בעבירה דרבנן [לפי המחבר יצא ידי חובה, ברם לדעת הרמ"א לא יצא ידי חובה].

ומעתה, באכילת מרור על ידי האורחים, דין 'מצוה הבאה בעבירה' ודאי לא שייך, וכמבואר לעיל, כי כאשר האורח מיסב לאכול על שולחנו של בעל הבית, אכילת המרור נעשית כמובן ברשות. ורק לדעת הפרי חדש, שיש דין 'לכם' באכילת מרור, כשם שיש דין 'לכם' באכילת מצה, נצטרך לכל היישובים שנאמרו לעיל בענין אכילת מצה לאורחים [ולדעת הכנסת הגדולה שיוצא ידי חובה במרור הגזול, פשיטא שאין כל בעיה לאורחים לאכול מרור אצל בעל הבית].

והנה בספר משנת יעבץ (או"ח סימן טז) חידש רבי בצלאל ז'ולטי, רבה של ירושלים, שיש שני דינים במצות אכילת מצה. האחד, קיום דין אכילת מצה. והשני, קיום מצות אכילת לחם עוני. ודין 'לכם' נאמר רק בקיום מצות אכילת לחם עוני ולא בקיום דין אכילת המצה, כדבריו: "דהא דגמרינן גזירה שוה לחם לחם מחלה, מה להלן משלכם אף כאן משלכם [הובא לעיל אות ב], זה נאמר רק לקיום מצות לחם עוני, שהרי הגזירה שוה היא מלחם עוני. אבל לקיום מצות מצה, גם כשאינה לכם הוא מקיים מצות מצה, שהרי לא כתיב מצתכם, שנאמר שהוא דין בקיום מצות מצה, אלא דגמרינן גזירה שוה לחם לחם מחלה, אם כן זה נאמר רק בקיום מצות לחם עוני, אבל בקיום מצות מצה לא צריך שיהיה לכם".

ולפי דרכו נמצא כי במרור ודאי אין דין 'לכם', כי גם במצה כל דין 'לכם' נאמר רק בקיום המצוה של אכילת לחם עוני, ולא בקיום מצות אכילת המצה, ופשיטא ואין צריך לומר שאין צורך לקיים במרור דין 'לכם', ואין כל בעיה לאורח לאכול מרור משולחנו של בעל הבית הגם שאין המרור שלו.